অধ্যায় ১৪ ঃ অসমৰ উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ স্থল

অধ্যায় গাঁথনি

১৪.১ উদ্দেশ্য
১৪.২ পৰিচয়
১৪.৩ অসমৰ উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ স্থলৰ নাম
১৪.৩.১ বৈষ্ণৱ সত্ৰ
১৪.৩.২ শ্ৰীশ্ৰী শুক্ৰেশ্বৰ দেৱালয়
১৪.৩.৩ শ্ৰীশ্ৰী অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়
১৪.৩.৪ শ্ৰীশ্ৰী পাণ্ডুনাথ দেৱালয়
১৪.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
১৪.৫ অধিক জানিবলৈ
১৪.৬ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
১৪.৭ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১৪.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- অসমৰ বিভিন্ন উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ স্থানসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- অসমৰ বিভিন্ন জিলাৰ বিষ্ণুপূজাৰ দেৱালয়সমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- বিখ্যাত বৈষ্ণৱ সত্ৰসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

১৪.২ পৰিচয়

আপুনি আগৰ অধ্যায়ত প্ৰাচীন অসমৰ শক্তি আৰু শিৱ দেৱ-দেৱালয় নিৰ্মাণৰ প্ৰস্তুতি তথা অসমৰ মঠ-মন্দিৰৰ অধ্যয়ন পৰিক্ৰমা বিষয়ে জানিলে। এতিয়া এই অধ্যায়ত অসমত অৱস্থিত বিভিন্ন উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব। অসমৰ বিভিন্ন জিলাসমূহত অৱস্থিত বিষ্ণুপূজাৰ স্থানসমূহ হ'ল— বৈষ্ণৱ সত্ৰ, শ্ৰীশ্ৰী শুক্ৰেশ্বৰ দেৱালয়, শ্ৰীশ্ৰী অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়, শ্ৰীশ্ৰী পাণ্ডুনাথ দেৱালয় ইত্যাদি। গতিকে এই অধ্যায়ত আপুনি এনেদৰে বিভিন্ন জিলাৰ কিছুমান উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

১৪.৩ অসমৰ উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ স্থলৰ নাম

এতিয়া আপুনি অসমৰ বিভিন্ন উল্লেখযোগ্য বিষ্ণুপূজাৰ স্থানসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব।

যেনে- বৈষ্ণৱ সত্ৰ, শ্ৰীশ্ৰী শুক্ৰেশ্বৰ দেৱালয়, শ্ৰীশ্ৰী অশ্বক্ৰান্ত দেৱালয়, শ্ৰীশ্ৰী পাণ্ডুনাথ দেৱালয় ইত্যাদি উল্লেখযোগ্য।

১৪.৩.১ বৈষ্ণৱ সত্ৰ

কমলাবাৰী সত্ৰ ঃ মাজুলীৰ শালমৰা মৌজাত প্ৰতিষ্ঠিত কমলাবাৰী সত্ৰ এখন প্ৰসিদ্ধ সত্ৰ। মহাপুৰুষ কোচবিহাৰত থকা সময়ত বৰ নাৰায়ণপুৰৰ সাওকুছিৰ পদ্মই গুৰু সমুখ হৈ উজানত মহাপুৰুষৰ গাৰ বদলে ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ভাৰতলৈ পদ্ম আতা বা বদুলা আতা নাম লৈ উজনিলৈ আহি কলানিভেটি, শালখ, পাচতিয়াভেটি, হামৰা, বদুলা, মুদৈভেটি আদি ঠাইত সত্ৰ পাতি ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ পিছত বেজবৰুৱা বংশৰ উৰ্দ্ধতন পুৰুষ পুৰুষোত্তম বৰুৱাই টুনি নৈৰ পাৰত টেঙানিবাৰীত শেষত কমলাবাৰী সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

গড়মূৰ সত্ৰ ঃ

মাজুলীৰ শালমৰা (এতিয়া কমলাবাৰী মৌজাত)। কুৰুৱাবাহী সত্ৰৰ নিৰঞ্জন পাঠকে গোবিন্দ ঠাকুৰ মূৰ্তি নি জয়ধ্বজ ৰজাৰ মহানুগ্ৰহত বৰ খিতাপেৰে আউনী আটি সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা দেখি মিশ্ৰ গোসাঁইৰ পুত্ৰ ৰামকৃষ্ণ আৰু বংশীগোপাল দেৱৰ খুড়া পৰামাইৰ পৰিনাতি লক্ষ্মী নাৰায়ণৰ মনত অসন্তোষ ওপজে, লক্ষ্মীনাৰায়ণে গোসাঁইৰ শাৰাৰ ভয়ত জয়ধ্বজ ৰজাই জগন্নাথৰ পৰা বংশীবদনক আনি গড়মূৰত সত্ৰ স্থাপন কৰিলে।

দক্ষিণপাট সত্ৰ ঃ

মাজুলীৰ শালমৰা মৌজাত দক্ষিণপাট সত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে। এই সত্ৰখন দামোদৰীয়া, চাৰিখন ৰাজসত্ৰৰ ভিতৰত অন্যতম। এই সত্ৰখনৰ প্ৰতিষ্ঠাপক বনমালীদেৱ।

দক্ষিণপাত্ৰ সত্ৰত যাদৱৰায়ৰ মূৰ্তি আনি উপাস্য দেৱতা হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰে। জগন্নাথ ক্ষেত্ৰৰ পৰা যাদৱ ৰায় মূৰ্তি আনি অসমৰ জয়ধ্বজ ৰজাৰ নিমন্ত্ৰণত প্ৰাণ নাৰায়ণৰ বেহাৰ ৰাজ্য ত্যাগ কৰি নগাঁৱত জখলাবন্ধাত আৰু তাৰ পিছত মাজুলীৰ আহতগুৰিৰ শালবাৰীত আৰু শেষত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণত বাঙলী বাহৰত বৈকুণ্ঠপুৰ সত্ৰ পাতে।

বৰনৈৰ দক্ষিণ পাৰত পতা বাবে বৈকুণ্ঠপুৰৰ নাম দক্ষিণপাট হয়।

বৈষ্ণৱ থান-সত্ৰ ঃ বিষ্ণুৰ উপাসকসকলে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত থান সত্ৰ পাতি নিজ নিজ প্ৰথা অনুসাৰে ধৰ্মীয় কৃত্যসমূহ কৰিছিল।

বৈষ্ণৱ গুৰু শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে বৰদোৱাত থান পাতি একশৰণ নামধৰ্মৰ বীজ ৰোপন কৰিছিল। কিন্তু ৬৭ বছৰ বয়সত ১৫১৬ খ্ৰীষ্টাব্দত কছাৰীৰ উপদ্ৰবত এই থান ত্যাগ কৰিব লগীয়া হয়। এটি পিছত কনকলতা আয়ে বিষ্ণু থানৰ পৰা আহি থানখনি

সংস্কাৰ কৰে।

কনকলতা আইৰ কন্যা সুভদ্রা পুত্র জগদীশ বা অনন্তৰামৰ সৈতে মত বিৰোধ হোৱাত ভিন্ন ঠাইত সত্র পাতিবলৈ লয়। এখন বালি চাপৰিত, সত্রখনৰ নাম কালিসত্র। অনন্তৰামে দিহিং নদীৰ পাৰত শলগুড়ি জানৰ ওচৰত মধুপুৰ নামে এখন সত্র পাতে।

গদাধৰ সিংহৰ দিনত সত্রধ্বংস আৰু বন সম্পদ হৰণ আৰম্ভ হয় (১৬৮১-৯৫)।

কুঁজী সত্র ঃ দামোদৰ আতাই কুঁজী বিলত সত্র পাতে। সত্রৰ নামত পাঁচশ পুৰামান নিষ্পেখেৰাজ জমি আছে। সত্রত গোবিন্দ মূর্তি আছে। শ্রীমন্ত শংকৰদেৱৰ পুত্র ৰমানন্দৰ পুত্র পুৰোষোত্তম (শঙ্কৰদেৱৰ নাতি) ঠাকুৰৰ ভার্যা লক্ষ্মী প্রিয়াৰ কন্যা কেশৱপ্রিয়াৰ চাৰি পুত্রই (চক্রপাণি, শাৰঙ্গপানি, গদাপানি আৰু পদ্মপানি) ৰাজ অনুগ্রহত মাজুলীত সত্র পাতে।

কালশিলা সত্র ঃ শঙ্কৰদেৱৰ খুড়াকৰ পুতেক ক্ষতিকান্তৰ পুত্র ৰামচন্দ্রৰ কন্যা বিষ্ণুপ্রিয়াক যদুদেৱ নামৰ এজনত বিয়া দি পোষ্য পুত্র হিচাপে ৰাখে। এওঁলোক পুত্র পৰম্পৰা অনন্ত আতাই কনকলতা আইৰ পৰা ধর্ম প্রচাৰ কৰাৰ আজ্ঞা লৈ কালশিলা বিলৰ পাৰত ১৫৬৪ শকত কালশিলা সত্র পাতে।

মাধৱদেৱৰ আজ্ঞা পৰ সত্র—

মহাপুৰুষসকলৰ আজ্ঞা লৈ আজ্ঞাপৰ আচার্যসকলে ঠায়ে ঠায়ে সত্র পাতিছিল।

মাধৱদেৱৰ আজ্ঞাপৰ বাৰজন আচার্য্যৰ ভিতৰত শ্রীহৰি আৰু যদুমণিদেৱৰ সত্র মাজুলীত আছে। এই সত্রত বংশী গোপাল দেৱৰ মূর্তি আছে।

বৈষ্ণৱসকলৰ ভিতৰত সর্ব প্রথম সত্র স্থাপন কৰে গুৰুদেৱ দামোদৰ দেৱে। দামোদৰীয়া সত্রবিলাক হ'ন্দ্র বংশীগোপালৰ পৰা বা আউনীহাটী, কুৰুৱাবাহী আদি শাখাৰ সত্র।

দামোদৰ দেৱৰ প্রথম আজ্ঞাপ্রাপ্ত অধিকাৰী বংশীগোপাল দেৱ। বংশীগোপাল দেৱৰ পৰা বঢ়া সত্রৰ সংখ্যা সৰুৱে বৰে একেবাৰো ওচৰ চাপিব।

জয়ধ্বজ সিংহ স্বর্গদেৱে (১৫৭০ শকাব্দ ১৬৪৮ খ্রীষ্টাব্দ) আউনীআটী দক্ষিণপাট, গড়মূৰ, কুৰুৱা বাহী এই চাৰিসত্র নিৰীক্ষণ কৰাই মাটিবাৰী লোক জন দান কৰি ৰাজসত্রৰ মর্যদা প্রদান কৰিছিল। আউনীআটি সত্র প্রথম সত্র বাবে নিৰঞ্জন দেৱৰ দিনৰে পৰা ইয়াৰ শিষ্যৰ সংখ্যা সর্বোপৰি। দক্ষিণ পাটৰো সংখ্যা তদনুৰূপ।

স্বর্গদেউ শিৱ সিংহৰ দিনৰে পৰা কামৰূপ সত্রসমূহেও ৰাজ সাহায্য লাভ কৰি ধর্ম প্রচাৰ কৰিছিল। (১৬৩৬ শকাব্দ ১৭১৪ খ্রীষ্টাব্দ)

১৪.৩.২ শ্রীশ্রী শুক্রেশ্বৰ দেৱালয়

কালি দ্বাপৰ যুগৰ সন্ধিক্ষণত মুনিবৰ শুক্রাচার্যই স্থাপন কৰা শিৱলিঙ্গটোৱেই শুক্রেশ্বৰ শিৱ বুলি খ্যাত।

কলিদ্বাপৰয়োঃ সন্ধৌধনুবর্দ্ধ প্রমানতঃ।

শুক্রেণস্থাপিতংলিঙ্গম শুক্রেশঃ নামতঃশ্রুতম্।।

'যোগিনীতন্ত্রৰ ২৩৫-২৩৬'।

শুক্রেশ্বৰ দেৱালয়ৰ শিলৰ ফালৰ পৰা জনা যায় যে ১৬৬৬ শকাব্দত স্বর্গডৈ প্রমত্ত সিংহৰ দিনত নির্মাণ কৰা হৈছিল। তদুপৰি আহোম ৰজা স্বর্গদেউ ৰাজেশ্বৰ সিংহৰ ৰাজত্বকালত ১৬৮৩ শকাব্দত মন্দিৰৰ পূজা অর্চনাৰ বাবে যথোচিত সাহায্য প্রদান কৰিছিল।

১৪.৩.৩ শ্রীশ্রী অশ্বক্রান্ত দেৱালয়

ভগৱান শ্রীকৃষ্ণৰ ৰথৰ ঘোৰা বিশ্রামলো ঠাই বুলিয়েই ইয়াক অশ্বক্রান্ত বুলি কোৱা হয়।

দ্বাপৰেতু কুৰুক্ষেত্রম্ অশ্বতীর্থংকলৌ যুগে নৰকাসুৰৰ লগত ভগৱান শ্রীকৃষ্ণৰ যুদ্ধৰ সময়ত ৰথৰ ঘোৰা (অশ্বক্লান্ত হৈ এই ঠাইত জিৰণি লৈছিল অশ্বক্রান্ত পাহাৰৰ পুবৰ নামনিত থকা শিলৰ ওপৰত পদাচিহ্ন আছে। য'ত চ'ত মাহত শুক্ল অষ্টমীত পুর্বপুৰুষসকলৰ উদ্দেশ্যে পিণ্ডদান তর্পণ আৰু অস্থি সমর্পন কৰা স্থিতি চলি আহিল।

অশ্বক্রান্ত পাহাৰৰ পুৱফালে নদীৰ দাঁতিত আন বাৰখন তীর্থ পোৱা যায়। এই তীর্থকেইখন উত্তৰৰ পৰা ক্রমে— (১) সীতাতীর্থ, (২) বিজয়তীর্থ, (৩) মুক্তিতীর্থ, (৪) বৃত্ততীর্থ, (৫) গয়াকুণ্ড, (৬) অমৃত সৰোবৰ, (৭) অশ্বক্রান্ত, (৮) ঋণ মোচন তীর্থ, (৯) ক্ষেত্রাত্রিপঞ্চক, (১০) সিদ্ধকুণ্ড, (১১) ব্রহ্মসৰোবৰ, (১২) ব্রহ্মযোণী তীর্থ আছে। এই তীর্থ কেইখনত স্নান, দান, তর্পন, পিতদান আৰু অস্থি ক্ষেপনাদিক্রিয়াও কৰা হয়।

অশ্বক্রান্ত দেৱালয়ত কুর্মজনার্দ্দন আৰু অনন্ত শায়ী বিষ্ণুৰ নিত্য পূজাসেৱা কৰা হয়। আহোম ৰজা গৌৰীনাথ সিংহৰ ৰাজত্ব কালত ১৭০৫ শকাব্দত তামৰ ফলি অনুসাৰে দেৱালয়ৰ পূজা সেৱা চলাই নিবলৈ পাঁচ পাইকক মাটিবাৰী দান কৰিছিল।

১৪.৩.৪ শ্রীশ্রী পাণ্ডুনাথ দেৱালয়

পাণ্ডুত ব্রহ্মপুত্রৰ নিচেই পাৰত পুৰণা পাণ্ডু ৰে'ল ষ্টেচনৰ সোঁফালে পূবদিশত পাণ্ডুনাথ ধাম বিৰাজমান। এই ধামত বৰাহ বিষ্ণুৰ অৱতাৰৰ মূর্তি খোদিত হৈছে।

ভগৱান বিষ্ণুই তেওঁৰ কর্ণমলোদ্ভুত মধুকৈটভৰ তেওঁৰ আঠুৰ ওপৰত ৰাখি যি ঠাইত শিৰচ্ছেদ কৰিছিল। সেই ঠাইত পাণ্ডুনাথ নামে বৰাহ অৱস্থিত। সেই দিন ধৰি ব্রহ্মশিলা আৰু বিষ্ণুৰ উৰুচিহ্নৰ সৈতে পাণ্ডুনাথ তীর্থক্ষেত্র হ'ল।

কালিকাপুৰাণৰ মতে পাণ্ডুনাথৰ ওচৰত ব্রহ্মকুণ্ড অৱস্থিত।

'তস্যাসন্নে ব্রহ্মকুণ্ডম্ ব্রহ্মণানির্মিতংপুৰ।। (১০৩)

পাণ্ডুনাথ মন্দিৰ নির্মাণৰ সময়ত মহাবাহু ব্রহ্মপুত্রৰ পাৰৰ এটা শিলত একেলগে পাঁচটা গণেশ আৰু অন্য এটা শিলৰ ওপৰত বিশেষ ভঙ্গিমাও এটা গণেশমূর্তি দেখা পোৱা যায়। ইয়ে আর্য্য সভ্যতাৰ উৎকৃষ্ট উদাহৰণ দাঙি ধৰিছে। গণেশ্বৰ উপাসনা অসমত বহুলভাৱে পৰাৰ প্রামাণিক তথ্য বহন কৰে, বিশেষকৈ গুৱাহাটী মহানগৰীৰ চতুর্দিকে, মধ্য ভাগতো গণেশ দেৱতাৰ মূর্তি পৰিলক্ষিত হয়, যেন সর্ববিঘ্নহন্তা গণেশ মহাপ্রভুই আমাক সর্বতো প্রকাৰে ৰক্ষা কৰি আছে।

আমিনগাঁৱত হাজোলৈ যোৱা পথৰ দাঁতিত শিলৰ ওপৰত জাগ্রতৰূপত গণেশৰ মূর্তি খোদিত আছে। পথিককে ধৰি অন্যান্য যাত্রীৰো যথেষ্ট সমাগম হোৱা দেখা যায়।

ৰৰাগাঁৱত ৩৭ নং ৰাষ্ট্রীয় ঘাই পথৰ দাঁতিত শিলৰ ওপৰত গণেশ মূর্তি, উজানবজাৰ লতাশিল খেলপথাৰৰ উত্তৰ পিনে গুৱাহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ গাতে লাগি থকা গণেশ মন্দিৰ গুৱাহাটীৰ সোঁমাজত লালগণেশ আৰু খানাপাৰা মৰাবাটত গণেশ মন্দিৰৰ দেৱতাই নগৰখনক সর্বতোভাৱে ৰক্ষা কৰি আছে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ ঃ কমলাবাৰী সত্র ক'ত অৱস্থিত?

.....

প্রশ্ন নং ২ ঃ দক্ষিণপাট সত্রৰ আন এটা নাম কি?

.....

প্রশ্ন নং ৩ ঃ কুঁজীসত্র কোনে স্থাপন কৰে?

.....

প্রশ্ন নং ৪ ঃ অশ্বক্রান্তা দেৱালয়ত কোন দেৱতাৰ পূজা কৰা হয়?

.....

প্রশ্ন নং ৫ ঃ পাণ্ডুনাথ দেৱালয় ক'ত অৱস্থিত?

.....

১২.৪ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- অসমৰ বিভিন্ন উল্লেখযোগ্য শক্তিস্থলসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিলে।
- কামৰূপ জিলাৰ উল্লেখযোগ্য শক্তিস্থলসমূহৰ বিষয়ে জানিলে।
- তেজপুৰ জিলাৰ শক্তি মন্দিৰসমূহৰ বিষয়ে জানিলে।

১২.৫ অধিক জানিবলৈ

১) নেওগ, মহেশ্বৰ (১৯৯১), *পবিত্র অসম*, গুৱাহাটী লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

২) ভট্টাচার্য, হিতেন্দ্র নাথ আৰু ভট্টাচার্য, সুৰেশ চন্দ্র, সম্পাদিত (২০০৯), *অসমৰ প্রাচীন দ'ল-দেৱালয়*, গুৱাহাটী ঃ সদৌ অসম দেৱালয় সংঘ শ্রীশ্রী জনার্দন দেৱালয়, শুক্রেশ্বৰ।

১২.৬ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কামৰূপ জিলাত অৱস্থিত।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ ছয়গাঁৱত।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ তেজপুৰত।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ হাজো।

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ কামৰূপত।

১২.৭ আৰ্হি প্রশ্ন

প্রশ্ন ১ ঃ কামৰূপ জিলাৰ বিভিন্ন শক্তিস্থলসমূহৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

প্রশ্ন ২ ঃ তেজপুৰ জিলাৰ বিভিন্ন শক্তিস্থলসমূহৰ বিষয়ে বহলাই লিখক।

*** ***** ***

প্ৰসংগ পুথি

১) Dr. Bibhutibhusan Datta, *Vedic Mathematics* [The Cultural Heritage of India, Vol VI (2002)]

২) Dr. A. K. Bag : *Mathematics in Ancient and Medieval India* (1979), Chankhambha Orientation, Varanasi, Delhi.

৩) ড° দিলীপ শর্মা ঃ *লীলাৱতী* (অনূদিত) ২০০৫), অসম প্ৰকাশন পৰিষদ।

৪) Banerji, Haren Chandra, M. A., B. L., *Colebrook'sTranslation of the Lilavati with notes*, (Thacker, Spink an Co. Calcutta, 1893).

৫) *Vedic Mathematics* : Jagadguru Swami Sri Bharati Krsua Tirthaji Maharaja Motilal Banarsidass, New Delhi, 19.

৬) ĀRYABHATIYA of ĀRYABHATA by KS Shukla in Collabaration with K V Sarma (Indian National Science Academy, New Delhi, 1976).

৭) *Brhatsamihita* (Vol I & II) ed. by Surakanta Jha (Hindi trans) Chowkhamba Sanskrit Series, Varanasi, 2011.

৮) *সংস্কৃত সাহিত্যৰ ইতিবৃত্ত*, ড° থানেশ্বৰ শর্মা, চন্দ্ৰ প্ৰকাশ, পাণবজাৰ, গুৱাহাটী, ২০১৫।

৯) নেওগ, মহেশ্বৰ (১৯৯১), *পবিত্ৰ অসম*, গুৱাহাটী লয়ার্ছ বুক ষ্টল।

১০) ভট্টাচার্য, হিতেন্দ্ৰ নাথ আৰু ভট্টাচার্য, সুৰেশ চন্দ্ৰ, সম্পাদিত (২০০৯), *অসমৰ প্ৰাচীন দ'ল-দেৱালয়*, গুৱাহাটী ঃ সদৌ অসম দেৱালয় সংঘ শ্ৰীশ্ৰী জনার্দন দেৱালয়, শুক্ৰেশ্বৰ।